

Projekt

Historie a současnost těžby a zpracování železa na Třeboňsku Z písemné jeho pozůstalosti vypravuje Karel Prečner

Bylo to 22.6. roku 1848, kdy pře zájezdní hospodou u Nováků ve Lhotě zastavil se kočár, z něhož směle vystoupil mladý muž, jenž rozhlédnuv se po celé dědině a širokém údolí, odhodlaně vstoupil dovnitř. Nejevil známky únavy, ačkoliv vykonal dlouhou a obtížnou cestu. Nebyloť cestování v těch letech, kdy nejezdily ještě železnice, tak pohodlné a rychlé, jako za naší doby. „Vyjel jsem – uvádí sám ve svých pamětech – ze svého rodného Plzně poštou do Plzně a odtud dále poštou za mnohého přesezení a nocování přes Klatovy, Horažďovice, Strakonice, Vodňany, do Českých Budějovic, kde jsem si najal zvláštní povoz do Lhoty. Pan hostinský Jakub Novák přijal mne vlídně a uvedl mne do malého pokojíku vedle rozsáhlé šenkovny, kde byla společnost několika pánů od myslivosti, dva učitelé z okolí, farář z Mladošovic Rábský a mlynář z Petrovic Reidl. Společnost byla velice milá a kuchyně panímámy Nováků výborná a laciná. Platilo se tehdy u Nováků za velkou vepřovou pečení se dvěma knedlíky a zelím 10 krejcarů, za telecí pečení s příkrmem 8 krejcarů, za misku dobré huspeniny 3 krejcare. Byla to stará „formanská hospoda“ s pěti velkými koňskými stájemi, které málokdy byly prázdné. Vybudovaná ve čtverci měla pravou polovinu úplně zděnou, vpředu o jednom poschodí. Druhá polovina měla přízemí zděné a na něm bylo starobylé dřevěné první patro s malou pavlačí. Nad tímto patrem trůnila pak do výše rázovitá, dřevěná zvonice, z níž se ráno, v poledne i večer vyzvánělo k motlitbě. K hospodě patřilo velké hospodářství s vlastním lesem a dvěma rybníky.

Již druhého dne po příjezdu mladého cizince rozlétna se po celém okolí zvěst: „U nás se bude dolovat na železnou rudu“. A jakoby kouzelným proutkem oživila pojednou celá oblast ruchem dosud nevídaným. Mladý důlní z Plzně Jan Prečner najímal havíře, rozděloval a zaváděl je po skupinách na různá místa, kde se počalo hloubit. A za krátký čas scházeli se každého rána havíři nejenom na území obce Lhoty, ale i v oblasti okolních vesnic ku práci. A co dosud nikdo netušil, stalo se skutkem. V oblasti Borovany – Lhota – Vlchnovice – Kramolín – Mladošovice – Petrovice, našla se železná ruda dobré jakosti, z níž největší procento železa měla ruda Lhotecká. A jak to již životní koloběh přináší, objevili se brzy i další zájemci o tuto dobrou rudu, takže bylo v krátkém čase pět železářských podniků, pro které se ruda v řečené oblasti dobývala. Mladý důlní Jan Prečner těžil rudu pro hutě a železárny v Benešově (u Nových Hradů), jejichž majitelem byl bohatý Angličan Edvard Thomas. Rozsah jeho působnosti zvětšil se postupem doby tou měrou, že byl nucen najmout si od hostinského Nováka malou chaloupku, aby mohl v klidu a pořádku vésti své listiny a vypláceti značný počet svých havířů. Na stravu docházel, pokud nebyl na dolech v okolí, vždy do hospody k Novákům. Docházky tyto staly se během doby vždy častější a pravidelnější, neboť zahleděl se při nich hluboko do něžných očí roztomilé Andulky Nováků, které rázný a ušlechtilý mladý důlní utkvěl pojednou také hluboko v malém srděčku. Provázel ji každou neděli do kostela v Mladošovicích, což byly pro oba nejdelší a nejkrásnější chvíle, kdy spolu mohli hovořit. Vyprávěl jí o snahách českého národa za lepší budoucnost, kritizoval tehdejší národní a společenské poměry českého jihu, opisoval pro ni mnoho krásných českých písní a tak vzniklo mezi oběma mladými bytostmi ušlechtilé pouto duševní a vzájemná čistá láska. Bylť mladý důlní uvědomělým vlastencem, odebíral noviny „Český lev“, vycházející tehdy v Plzni, a příbytek svůj v najaté chaloupce ozdobil vlasteneckými obrazy. Než na něžné

Společnost Rožmberk

kvítko čisté, této lásky padl pojednou krutý mráz. Panímáma Nováků nepřála poměru své dcery s mladým důlním. Bylať hezká, vzdělaná a bohatá Andulka obletována ženichy z několika stran. Andulka odmítla však knížecího lesního, pak i bohatého mlynáře a i nájemce knížecího dvora. A tu panímáma v rozčilení prohlásila své dceři, „že si takového pána, který sem přišel s dvěma kufry a nemá ještě budoucnosti, vzítí nesmí“.

Následovalo moře slz a žalem probdělé noci. Mladý důlní, vida neskonale utrpení drahé mu bytosti, dal výpověď „panu otci Novákovi“ z chalupy a odstěhoval se do Trhových Svinů, ježto počal i v tu stranu po rudě hloubiti, zanechav ve Lhotě dva „předáky“ s potřebnými poukazy.

Po prudké této bouři nastal delší soumrak vzájemných styků, ale konečně zasvitlo zase zlaté slunko lepších dnů.

Důlní Jan Prečner, který pro své odborně-hornické vědomosti a ušlechtilou povahu byl znám v dalekém okolí, dostal od dvou jiných hutních podniků nabídku, aby přestoupil do jejich služeb, přičemž se mu nabízel mnohem větší plat a další značné výhody. Vybral si nabídku, která se mu zdála nejlepší a zajel si tudíž při vhodné příležitosti k ředitelství železáren do Chlumu u Třeboně. „Pan ředitel – píše sám o tom ve svých pamětech – přijal mne velice vlídně a řekl mi, že je o mých vědomostech a mé úspěšné práci dokonale zpraven a dal mi arch papíru s poukazem, abych si napsal sám vše, co žádám za plat a jaké ostatní výhody. Když jsem mu po krátké úvaze vyplněný arch vrátil, prohlédl si jej zevrubně a řekl, že vše jak je psáno přijímá, pozval mne k sobě k obědu s podotknutím, že jeho kancelář mezitím vyhotoví smlouvu dvojmo. A již odpůldne vracel jsem se domů jako úředník hutí a železáren Jeho královské Výsosti, Františka V., vévody z Modeny, jemuž tehdá panství Chlum u Třeboně patřilo“.

Nastala doba usilovné práce, neboť železářny v Benešově nechtěly osvědčeného důlního propustiti a žádaly si na ředitelství v Chlumu, aby mu bylo dovoleno vésti alespoň vrchní dozor i nadále ohledně jejich dolů, přičemž mu jeho dosavadní plat ponechaly. Bylo nyní třeba hloubiti na rudu na nových místech v okolí Lhoty, a k tomu cíli byla vyžádána nová komise báňského úřadu z Českých Budějovic. Také důlní Jan Prečner zajel opět po dlouhém čase do Lhoty, ježto bylo nutné připraviti vše pro komisionelní řízení. Po společném obědě u Nováků odjela komise zpět do Č. Budějovic a Janovi zbývalo ještě tolik času, že se v hostinské zahradě dověděl od milované Andulky, „že panímáma již ničeho proti němu nenamítá“. Upřímným obětím a políbením se tentokrát rozloučili, neboť Jan musel ještě téhož dne odjeti zpět do Benešova a do Chlumu za nutnými důlními záležitostmi.

Asi za 14 dní potom přišel k Janovi do Trhových Svinů posel s dopisem, ve kterém mu jeho Andulka sdělovala truchlivou zprávu, že její drahý otec zemřel a žádá ho, aby přišel na pohřeb. Smutná tato událost byla mezníkem ve vzájemném poměru obou mladých bytostí a rozhodla zároveň o jejich další životní dráze. Jan byl po pohřbu pozván matkou své Andulky ku společnému obědu všech přátel, načež brzy přesídlil zpět do Lhoty, kde se našla nová ložiska výborné rudy. Několik měsíců potom slavena svatba. Za nedlouho pak převzali mladí manželé hospodu i statek Nováků od Andulčina bratra, který po nemoci ohluchl a nechtěl pro tuto tělesnou vadu hostinec déle vésti. Za rázné správy „mladého pantáty“ a „mladé panímámy“, jak se tehdá všeobecně říkalo, dosáhla hospoda a statek u Nováků velkého rozkvětu.

Celý okolní kraj oživen byl té doby značným důlním ruchem, neboť se tu těžila ruda pro pět železářských podniků. Z těch byly ovšem hutě a železářny v Chlumu nejdůležitější. Jakého významu tyto důlní podniky byly, vysvítá z toho, že těžily se pozornosti i vysokých kruhů. “Bylo

Společnost Rožmberk

to dne 12. června roku 1862 – čteme v zápisníku v té době již vrchního důlního Jana Prečnera – stáli havíři seřazeni ve Lhotě v dlouhém šiku na cestě vedoucí do Chlumu. Po obou stranách cesty postaveny byly v obci májové žerdě s prapory a před statkem v Nováků stála mohutná slavobrána. Již po deváté hodině objevil se, všemi nadšeně vítán, kočár s jeho královskou Výsostí Františkem V., vévodou z Modeny, který byl provázen svým pobočníkem. Za ním jeli úředníci chlumeckého panství. Jeho královská Výsost přijala mé hlášení, načež jsme se všichni odebrali na důl ve lhoteckém lese. Jeho královská Výsost sjel s pobočníkem i ostatními do šachty, která byla velkým počtem svíček slavnostně osvětlena, a vše si prohlédl. Pak byl prohlédnut ještě jeden důl u vesnice Kramolína. Nato odešel celý průvod do mého statku, kde podána byla mou manželkou malá přesnídávka, při které Jeho královská Výsost pozvedl pohár s vínem „na zdraví vrchního důlního“ a další „na zdar dolování“. Všem havířům poručil dáti jídla a piva, načež celý průvod odejel do zámku v Třeboni.

Vrchní důlní Jan Prečner, který za obětavé pomoci své přičinlivé manželky řádně vedl také svůj statek i hospodu, znám byl v celém širém kraji jako muž rázný a nanejvýš spravedlivý.

Zvolen byl krátce po sobě do okresního výboru v Třeboni, pak školním starostou farní osady Mladošovic, dále jmenován se svolením chlumeckého panství kontrolorem lesů a rybníků krumlovského prelátství, ležících v okolí Lhoty, a v roce 1869 jednomyslně zvolen starostou spojených obcí Lhoty a Vlachnovic.

V následujících letech počala těžba rudy v celém kraji vždy více váznouti, neboť postupem, jak se všude stavěly železnice, stávala se doprava cizí rudy a cizího železa vždy lacinější. Ceny železa stále klesaly a provoz malých jihočeských hutí a železáren se více nevyplácel, neboť bylo nutno dovážeti rudu v korbách mnohdy na vzdálenost až 8 hodin po špatných cestách. První zastavily výrobu železářny v Adolfově (Holubov), pak v Benešově a konečně i hutě chlumecké. Vrchní důlní Jan Prečner přesazen byl k panství do Chlumu a odešel brzy do výslužby do Českých Budějovic. Po smrti své manželky přestěhoval se opět do Lhoty, kamž ho táhly vzpomínky na celoživotní práci. V roce 1900 zemřel a byl pochován na hřbitově v Mladošovicích.

Krajina, kypící kdysi mocným životem, leží nyní ladem v úplném zapomenutí. Snad ale přijde doba, kdy oživne zas čilejším ruchem, neboť jsou tu ještě značná ložiska železné rudy, která nejsou dosud vyčerpána, o čemž svědčí nadmíru prudké bouře, které za letního času se nad tímto krajem vybíjejí.

Citováno z Jihočeských listů roč. 26, č.27, ze dne 5.4.1930